

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1991
FORFATTER:	Kamma Varming
TITEL:	Da der var folkemarked på Rendebanen.
KORT RESUME:	Tjenestefolk og tyende, der søgte arbejde i Kolding ved mikkelsdagstid omkring midten af det 18. århundrede.

Da der var folkemarked på Rendebanen

Af Kamma Varming

Det enkelte menneskes opfattelse af historien består af små brudstykker eller billeder af, hvordan forholdene var. Ved at læse kilder og beretninger, ved at høre folk fortælle eller ved at se TV, ændrer vi hele tiden vores billeder af dette eller hint i fortiden.

Her skal fortælles om en sådan ændring af opfattelsen.

Det har tidligere været mit lidt diffuse billede, at piger og karle i gamle dage – og især i stavnsbåndstiden – kom ud at tjene ganske tæt ved, hvor de var født, og at de oftest blev i pladsen i en årrække.

Gennem lokalhistorisk arbejde med folketællinger og skifter blev jeg i årenes løb klar over, at mange i vores område rejste længere væk hjemmefra, end jeg oprindeligt troede.

Men først ved at læse Birgit Løgstrups bog, »Bundet til jorden«, som blev skrevet og udgivet i anledning af Stavnsbåndsjubilæet i 1988, fik jeg forklaringen på, hvordan piger og karle kom i plads langt væk fra fødesognet. I 1768, altså tyve år før stavnsbåndets ophævelse, skrev en række godsejere betænkninger om tjenestefolkene. Herfra citerer Birgit Løgstrup godsejer Anders Bagger fra godset Hastrup i Thyregod sogn (nu Give Kommune): »Her i egnen har det den beskaffenhed, at om sommeren trænges for folk. Men om vinteren lader de dem gå andre steder hen at tjene. Især mandfolkene, som ikke vil binde hoser, da de gerne får tilladelse at gå ud 14 dage før Mikkelsdag til de markeder, hvor de bliver fæst, og at blive borte til 1. maj«. Birgit Løgstrup henviser videre til C. Dalgas

for at uddybe bemærkningen om »de markeder, hvor de bliver fæst, ...«

Charles Dalgas skrev i 1826 bindet om Vejle Amt i rækken af Landhusholdningsselskabets amtsbeskrivelser. Han var født og opvokset i Fredericia som søn af den reformerte præst, Jean Marc Dalgas, selv født i Schweiz, men med franske rødder. Charles Dalgas arvede gården Aldebertsminde ved Højen efter forældrene, og han blev en driftig landmand, senere også landvæsenskommissær. Han var i øvrigt farbror til den »rigtige« Enrico Mylius Dalgas.

Om arbejdskraften ved landbruget i Vejle Amt skrev Dalgas: »Arbejdsløse mennesker, eller rettere sagt: mangel paa arbejde, finder ikke sted her, allermindst i Østereggen. Thi uagtet den så stærkt forøgede folkemængde har man dog endnu undertiden ondt nok ved at få de fornødne daglejere og tjenestefolk. Lønnen er derfor i forhold til naturaliernes værd høj og hidlokker mange Vesterboere, især fra Ribe Amt, som, gamle og unge, karle og piger, hvert efterår møde i Kolding, dagen før oktobermarkedet, og lade sig fæste som tærskere, røgttere og malke- eller spindepiger, sjældent længere end for vinteren, da de mod foråret vende hjem igen for at få deres jorder dyrkede, forfærdige jydepotter eller atter lade sig leje paa St. Hans-markedet i Ribe, for at hjælpe marskboerne i deres høst og slet. – Konkurrencen af husbonder, som søge folk, er altid stærk på markedet i Kolding; thi her møde en stor mængde landmænd, såvel fra Fyn som fra Jylland og Holsten. Men de sidste bortsnappe for

Rendebanen, hvor folkemarkederne i Kolding fandt sted, ca. 1870.

det meste ved den høje løn, de give, de bedste folk, og disse ville også helst tjene hin side Kongeåen, hvor lønnen ikke alene er højest, men kosten også bedre og desuden dagligt vanke et par snapse«.

C. Dalgas gav også tjenestefolkene i almindelighed et par ord med på vejen. Med lidt andre ord måske end man hører i dag, men meningen kan man let træffe på: »Den overdrevne abekatte-kærlighed, de lavere klasser bære for deres børn, er skyld i, at tjenestefolkene i almindelighed er meget slet opdragne, fulde af luner, prætentioner og genstridigheder. Især er pigerne fulde af løgn, og ikke sjældent utro. De unge tjenestefolk af

begge køn er som oftest meget uvidende i de færdigheder, man kunne forde af dem, og dog i høj grad opblæste, ubehøvlede og impertinente. Det er først, når de har tjent en 5 til 6 år, og karlene stået et par år i garnison, at man nogenlunde kommer til rette med dem«.

Så blev man så meget klogere. Det var altså i Kolding, dette officielle folkemarked fandt sted, både før og efter stavnsbåndets ophævelse. Ved Mikkelsdag, den 29. september eller lidt senere. Men, hvor i byen mødtes alle disse mennesker, karle og piger med deres tilkommende husbond?

Tilfældigt faldt jeg over en beretning, som giver et

levende og spændende svar. Det står i en novelle, »Kulsviere og kæltringer« af »skolelærerforfatteren« Chresten Andersen Thyregod.

Men kan man mon stole på noget, som står i en novelle? Folkemindesamleren, Evald Tang Kristensen, som ellers var meget kritisk, giver for C.A. Thyregods vedkommende en mening om det. Han skrev nemlig om Thyregods forfatterskab, at han var en god iagttagere og nøje beskrev, hvad han havde set eller hørt i de små beskrivelser, der er indflettet i novellerne.

Følgende beskrivelse virker næsten som et maleri: »Når man kommer syd fra byen og har tilbagelagt den korte Søndergade, har man til venstre en i begyndelsen temmelig bred gade, der efterhånden bliver snævrere, det er Rendebanen, og her var hin markedsdag opstillet en ejendommelig handelsvare, nemlig levende mennesker. Et slavemarked var det alligevel ikke, det var kun en ældgammel, årlig sammenkomst af tjenestesøgende fra fattigere og tyendesøgere fra rigere egne, de sidste især fra Fyn og Sønderjylland og de første næsten udelukkende fra Jyllands hedeegne.

Det var en broget blanding af tjenestefolk, Vesterboere i rustgrå benklæder og korte trøjer og Himmerboere i lange, snævre kofter med de to tætte rader af blanke knapper, der krummede sig om ad siden og næsten mødtes bag ryggen, blandede sig med karle fra de nærmestliggende egne i deres hvide, næsten flagrende lærredsklæder, Harbopiger med udstående skorter og stiv holdning udmærkede sig ved den bredskyggede filthat over skægkappen, en mandshat kunne man antage den for, hvis pulden havde været enten valse- eller halvkugleformet; men det var den ikke, den var buet som en jydepotte; et sammenlagt tørklæde var som en rem slået midt over hattepulden og knyttet sammen under hagen og gav dem i forbindelse med halstørklædet, der slyngede sig korsvis ned over barmen, og den ensformige dragt et noget soldatermæssigt udseende.

Skottende hen til dem og morende sig over deres påklædning og det ejendommelige, genlydende

sving i deres udtale, så man Midtjyllands piger i deres flerfarvede klædedragt og med deres livlige væsen, mens de med deres bag til i en spids opløbende hovedtøj igen var genstand for spot hos den kvindelige varesort fra halvøen mellem Vejle- og Koldingfjord, der anså deres halvfynske klædedragt og mundart for den eneste klædelige. Blandt karlene med de mange blanke knapper så man også enkelte piger med det brune katunspandeklæde, der i hin tid var velbekendt i Randers og dens omegn«.

C.A. Thyregod fortalte derefter, hvorledes Olympens guder var udstyret med attributter, når de skulle besøge jorden, så man kunne kende dem, og – fortsatte han: » – således så man også mange af de tjenestesøgende forsynede med et tegn på, hvilken beskæftigelse, de ønskede. Stærke og firskårne karle og mænd støttede sig til en plejl, der skulle antyde deres dygtighed som tærskere, ældre svagtbyggede mandspersoner og store drenge holdt i hånden en klave (et bindsel) til at binde kreaturer med, raske ungersvende bar en hestegrime, det var henholdsvis røgttere eller staldkarle. Også det smukke køn havde sine udhængsskilte. En kost, en grydesløv, en ten eller en strikkestrømpe viste, at de pågældende tiltroede sig dygtighed som stue- eller kokkepiger, spinderske og binderske. De mange, der ingen sådan ønskekvist bar til skue, var de, der agtede at modtage hvilken af de almindeligste beskæftigelser, der måtte tilbyde sig«.

Når man for eftertiden kommer igennem Rendebanen, kan man genkalde sig Thyregods billede og forestille sig det liv, her har været den efterårsdag, da vore forfædre søgte tjeneste eller fæstede arbejdskraft.

Kilder:

Charles Dalgas: Veile Amt. Beskrevet efter Opfordring fra det Kongelige Landhuusholdningsselskab, 1826.
C.A. Thyregods bedste Fortællinger, bd. 4, Hus og Hjemms Forlag, København 1914.